

LBRIS

We know
books

Paul Editions

Casa Presei Libere, nr. 1, Corp C, Sector 1, București

www.pauleditions.ro

e-mail: pauleditions@gmail.com,

tel: 0730.660.427; 0731.884.583

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Tudor Dumitru

**FIGURI DE ÎMPĂRAȚI ROMANI/ Dumitru Tudor –
București: Paul Editions, 2025**

3 vol.

ISBN general: 978-630-6588-84-8

ISBN vol. III: 978-630-6588-87-9

D. TUDOR

**FIGURI DE ÎMPĂRAȚI
ROMANI**

Paul Editions

CUPRINS

LUCIUS DOMITIUS AURELIANUS (270-275)	5
MARCUS AURELIUS PROBUS (276-282)	34
DOMINATUL	
CAIUS AURELIUS VALERIUS DIOCLETIANUS (284-305)	47
FLAVIUS VALERIUS CONSTANTINUS (306-337)	7
CONSTANTIUS II (337-362)	93
FLAVIUS CLAUDIUS IULIANUS APOSTATA (360- 363)	117
FLAVIUS VALENS (364-378)	144
FLAVIUS VALENTINIANUS I (361-375)	162
FLAVIUS THEODOSIUS (379-395)	174
HONORIUS (395-423) și ARCADIUS (395-408)	183
THEODOSIUS II (408-450)	205
VALENTINIANUS III (425-455)	221

Dumitru Tudor (1908-1982)

Doctor în istorie, decan al Facultății de Istorie, membru al Societății Internaționale de arheologie, reprezentant de prim-rang al științei istoriei și arheologiei de la noi.

LUCIUS DOMITIUS AURELIANUS (270-275)¹

„... omul cu mâna mereu pe sabie”

(Historia Augusta)

Odată rostit sau scris, numele împăratului *Lucius Domitius Aurelianus* ne amintește actul dureros al părăsirii provinciei Dacia. Prin aceasta s-ar părea că faptele lui de arme nu ar merita să fie rememorate alături de ale altor figuri de seamă ale Antichității. Cu toate acestea Aurelianus a fost un mare general al lumii romane, putem spune ultimul pe care l-a avut imperiul. Energia și activitatea lui au depășit pe acelea ale împăraților „militari” ai secolului său, Septimius Severus sau Decius. Îndrăzneala unor reforme administrative pe care le-a inițiat anunță căile noi ale imperiului, reluate mai târziu de împărații reformatori Diocletianus (284-305) și Constantinus I (cel Mare) (306-337).

Din păcate, despre cei șase ani de domnie ai lui Aurelianus (ianuarie 270 - octombrie 275) avem drept izvor de cunoaștere mai aprofundată doar biografia împăratului (*Vita Aureliani*), scrisă în veacul al IV-lea e.n. de Flavius Vopiscus în cadrul culegerii de biografii imperiale *Historia Augusta*. După cum am spus, aceste biografii ale împăraților romani lasă mult de dorit în ceea ce privește prezentarea critică a faptelor și seriozitatea expunerii.

Îndemnul povestirii faptelor lui Aurelianus îl primise Vopiscus

¹ Prelucrare după D. Tudor, *Mari căpitani ai lumii antice*, Ed. Enciclopedică română, București, 1970, vol. II, pp. 273-305.

de la Iunius Tiberianus, prefect al orașului Roma, un descendent al acestui împărat. Ca material documentar, biograful a avut la îndemână *Efemeridele*, adică însemnările zilnice din timpul domniei lui Aurelianus, păstrate în biblioteca Ulpia, fondată de împăratul Traian lângă columna sa din Roma. A mai folosit și câteva însemnări lăsate cu o jumătate de secol mai înainte de unii autori greci de mâna a doua.

TINEREȚEA

„Divinul” Aurelianus se născuse, probabil, la 5 septembrie, anul 214, dintr-o modestă familie de țărani coloni, fixată pe latifundiul unui senator numit Aurelius. Mama sa fusese și preoteasă a zeului Soare în satul natal al viitorului împărat. Era, în același timp, experimentată prezicătoare și vrăjitoare. Adesea, ea îi reproșa soțului „grosolanăia sa țărănească”, găsimdu-l nedemn ca tată al unui viitor împărat, pe care practicile sale oculte îl și descoperiseră, după cum se spune, în copilul Aurelianus.

În privința locului de naștere, cei mai mulți autori antici indică teritoriul orașului Sirmium. Câțiva istorici pretind că Aurelianus ar fi fost originar dintr-un sat din Moesia Inferioară, regiune transformată de el, după părăsirea Daciei Traiane, în provincia Dacia Ripensis. Deși de origine umilă, Aurelianus se distinsese din copilărie prin vioiciunea minții sale și printr-o neîntrecută vigoare fizică. Zilnic făcea exerciții de aruncare a suliței, de mânăuire a sabiei, de călărie și de trageri la țintă cu arcul, toate îndeletniciri demne de un viitor strălucit soldat.

Aurelianus se remarcă prin frumusețea și farmecul său bărbătesc ce se desprindeau din talia înaltă și din vigoarea sa fizică. Iubea ospetele îmbelșugate cu vin și carne. Mânia și violența puneau ușor stăpânire pe firea lui, ca unul ce înțelegea să respecte disciplina militară. Din această cauză, camarazii săi îl porecliseră „omul cu mâna mereu pe sabie”. Dădea dovadă de

multă onestitate, iar în unele împrejurări a arătat moderație și a iertat greșelile altora.

Sănătatea fizică, neobișnuita sa rezistență la oboseală, inteligența sa naturală, fermitatea cu care lua și ducea la bun sfârșit o hotărâre, dublate de caracterul său soldătesc dur, constituiau toate la un loc calități ce se cereau pe atunci omului destinat a prelua frânele imperiului aflat la margine de prăpastie. În armată, aceste însușiri ale ofițerului Aurelianus au fost mult apreciate și ele inspirau tuturor încredere. Prin valoarea sa ostășească, ofițerul Aurelianus reușise adesea să țină pe barbari la respect, să restaureze disciplina militară și să împiedice unele tendințe centrifuge ce amenințau dislocarea teritorială a părților periferice ale imperiului. În tot cursul domniei sale a urmărit să înlăture aceste pericole, ca după un efort îndelungat să obțină un deplin succes.

În biografia împăratului din *Historia Augusta* întâlnim multe scrisori, anecdote și documente apocrife, pe baza cărora nu putem reconstitui cu certitudine primii ani din cariera militară a lui Aurelianus. Foarte probabil, popularitatea îi crescuse cu ocazia războiului „sarmatic” din vremea împăratului Gordianus III, când, după datele aceluiasi izvor, în fruntea unui detașament de 300 de oameni, Aurelianus curățise Illyricum de aceste cete prădalnice (242 e.n.). Pe atunci comanda ca tribun o cohortă auxiliară. Ucisese într-o singură zi cu teribila sa spadă 48 de sarmați, iar în zilele următoare alți 950 de barbari. De îndată, soldații îl răsplătiră cu cântece și dansuri organizate la sărbători militare.

La vârsta de 30 de ani îl întâlnim promovat ca tribun în legiunea XXII Primigenia, staționată pe Rin la Mogontiacum (azi Mainz). Cu această ocazie înfrânse pe francii care jefuiau Gallia (ucise 700 și făcu 300 de prizonieri). Alte cântece militare îi proslăviră aceste victorii de la Rin. Istoricul Vopiscus menționează că acum tânărul tribun inspira soldaților mare frică prin rigoarea pedepselor ce le aplica, încât aceștia se feriră a mai călca disciplina ostășească. Se spune despre un soldat că, batjocorind o femeie, a fost legat din ordinul lui Aurelianus de doi copaci aplecați cu vârfulile la

LRDIS | We know
back

pământ și, dându-li-se drumul, trupul aceleia fu despicat în două, în văzul oștirii. Unuia dintre subalternii săi, viitorul împărat i-ar fi adresat următoarea scrisoare:

„Dacă dorești să înaintezi la gradul de tribun sau dacă vrei să trăiești, stăpânește-i pe soldați. Niciunul dintre ei să nu fure o găină, să nu pună mâna pe o oaie, să nu se atingă de un strugure sau de o recoltă străină, să nu pretindă ulei, sare sau lemn (de la locuitori) și fiecare să se mulțumească cu rația sa. Soldatul trebuie să trăiască din prada luată de la dușman și nu din lacrimile populației din provincii. Soldatul să-și țină curate armele defensive, să le ascuță bine pe cele ofensive, să-și păstreze încălțăminte în bună stare, iar hainele vechi să le schimbe cu altele noi. Să-și păstreze solda la centură și să nu o risipească prin cârciumi...”. (*Vita Aureliani*, 7).

Când Aurelianus redacta o asemenea scrisoare, impe-riul se găsea în plină anarhie militară. În loc să apere populația civilă de incursiunile barbare, soldații romani o jefuiau, asasinau pe comandanți, răsturnau și ridicau la tron pe împărați după bunul lor plac.

Aurelianus a avansat normal până la gradul de dux (comandant militar pe frontiera unei provincii). Pe timpul domniei lui Decius a îndeplinit o misiune diplomatică în Persia, pentru ca sub împăratul Valerianus să se remarce ca unul dintre cei mai valoroși generali ai imperiului. Dacă ar fi să dăm crezare mai multor scrisori copiate de Vopiscus, Valerianus l-ar fi însărcinat cu misiuni importante și l-ar fi încărcat cu onoruri de seamă. Dintr-o asemenea epistolă rezultă că împăratul îi încredințase lui Aurelianus instruirea militară a fiului său Gallienus la Rin (256 e.n.), că i-a acordat rangul de dux, cu misiunea specială de a pune ordine la frontierele ilirice și galice (pentru care mandat i se puneau la dispoziție importante mijloace materiale); că în anii 257-258, înlocuind la Dunăre pe generalul Crinitus, părintele său adoptiv, a obținut strălucite victorii asupra goților etc. Pentru toate aceste victorii, Aurelianus primise decorații și titlul de *liberator Illyrici et restitutor Galliarum*. Cea mai frumoasă zi pentru Aurelianus a fost cea de la Bizanț, când, în fața marilor

comandanți și funcționari ai palatului, Valerianus îl lăudă, apoi îi dăruie drept prețuire bastonul de fildeș și fasciile, ca unui mareșal din zilele noastre.

„Republica îți este recunoscătoare, Aurelianus, îi spunea împăratul, fiindcă tu ai eliberat-o de incursiunile goților. Datorită ție, noi suntem acum în posesia unei imense prăzi, a unei glorii nemuritoare și a tot ce poate duce la fericirea poporului roman”. Tot atunci, bogatul și influentul om politic Ulpius Crinitus declara solemn în fața înaltei adunări că adoptă pe Aurelianus, ca pe unul dintre cei mai distinși și săraci cetățeni ai imperiului.

Dar protectorul său Valerianus își încheia domnia în anii 259-260, capturat de perși în lupta de la Edessa. Fiul și succesorul său Gallienus nu s-a mai arătat prietenos față de Aurelianus, timp în care marele general a stat liniștit la o comandă pe Dunăre. Complotul generalilor de la Mediolanum, care a pus capăt furtunoasei domnii a lui Gallienus, cuprindea și pe Aurelianus, pe atunci comandantul cavaleriei de la Dunăre. Deși apărea ca fiind cel mai strălucit dintre ei, purpura imperială a fost atribuită lui Claudius, deoarece toți se temeau de severitatea și duritatea primului. Sub noua domnie el rămăsese totuși pe primul plan, ca șef al întregii cavalerii din armata imperiului. Ca locotenent credincios al lui Claudius, îl lichidă pe rivalul acestuia, rebelul Aureolus, și participă activ în Balcani la marea victorie din 269 împotriva goților. Biograful Vopiscus (*Vita Aureliani*, 17) ne transmite și o scrisoare primită de Aurelianus de la augustul său stăpân, în ajunul mării ciocniri cu invadatorii goți (document ce ar putea fi eventual apocrif):

„Flavius Claudius către iubitul său Aurelianus, sănătate! Statul așteaptă din partea ta serviciile cu care s-a obișnuit a le primi de la tine. Treci fără întâziere la acțiune. Te investesc ca stăpân al soldaților și șef al tribunilor. Goții trebuie atacați și alungați din Tracia. Acești barbari care devastează Haemus și Europa sunt cei mai mulți dintre cei ce au fugit cândva din fața armatei tale. Pun sub comanda ta toate armatele din Tracia și Illyricum și toate frontierele din acea regiune. Așteptăm de la tine noi dovezi ale cunoscutei tale bravuri”.

În momentul când împăratul a fost răpus de ciumă (270), Aurelianus se găsea angajat într-o nouă luptă cu goții, pe care-i alungă la nord de Dunăre. Senatul proclamă împărat pe bătrânul Quintillus, fratele lui Claudius, iar armata - pe Aurelianus. Marea popularitate din oștire a ultimului a dus la dispariția rapidă a lui Quintillus. După 20 de zile de domnie, părăsit de armată, acesta s-a sinucis, tăindu-și venele de la mâini.

PRIMELE GRIJI ALE DOMNIEI

În momentul când Aurelianus îmbrăca purpura imperială, situația imperiului roman era dintre cele mai critice. Ciuma făcea ravagii înspăimântătoare în interior; la granițe, asalturile barbarilor se țineau lanț. Din anul 258, partea vestică a Imperiului roman se prezenta ca un stat aparte. În Orient se întâmplase un fenomen similar. Germanii iutungii trecuseră Dunărea superioară și Alpii, ajungând cu jafurile lor până în nordul Italiei. Înfrânți la Dunăre, goții jefuiau acum cu flotele lor coastele nordice ale Asiei Mici și Strămtorile.

Într-o asemenea situație, în fața lui Aurelianus stătea un program greu de îndeplinit: alungarea barbarilor din Italia, curățirea mărilor de pirăți, refacerea unității imperiului, suprimarea regatului Zenobiei și a „imperiului galic”. Perseverența și energia împăratului vor rezolva total acest program în primii ani ai domniei sale.

Primele campanii le conduse împotriva barbarilor care invadaseră nordul Italiei și a celor ce trecuseră apele Dunării. Cei mai periculoși păreau iutungii, care constituiseră pe malul drept al Rinului, la sud de Main, o vastă confederație de triburi germanice. Până la sfârșitul domniei lui Claudius, aceștia se găseau în bune raporturi cu romanii, cărora le furnizau contingente de cavalerie în luptele cu alte neamuri germanice. În momentul când împăratul se găsea angajat cu goții în hotărâtoarea bătălie de la Naissus

(269), iutungii găsiră prilejul favorabil să rupă alianța cu Roma și să invadeze provinciile de la nord de Alpi lipsite de garnizoanele ce acționau acum împotriva goților. Peste 40.000 de călăreți iutungi devastară provinciile Noricum și Retia, apoi pătrunseră peste Alpi în nordul Italiei. Pe când ei jefuiau câmpia Padului, Aurelianus fu proclamat împărat la Sirmium. Noul împărat nu merse direct asupra lor în Italia, ci le căzu în spate prin Pannonia și Noricum, ca să le taie retragerea pe linia Dunării. Când barbarii încărcăți de prăzi se retraseră la nord de Alpi, Aurelianus le ieși în cale, îi înfrânse în Retia, apoi pe malurile fluviului, le smulse prada și îi blocă. Ei trimiseră o solie la împărat, cu propunerea de a reînnoi vechiul tratat de alianță, dar acesta le refuză orice cerere. Le permise totuși să se retragă în țara lor, fiindcă se grăbea să intre în Roma, unde dorea investitura sa oficială de către senat. În unele inscripții ale timpului, lui Aurelianus i se dă titlul triumfal de Germanicus, iar câteva monede amintesc de Victoria Germanica, documente ce se referă, desigur, la victoriile sale obținute în luptele cu germanii iutungi.

Încă nu se așezase bine la Roma, când primi știrea unei alte mari invazii peste Dunăre. Vandalii germanici, aliați cu iazigii sarmați din câmpia Tisei, trecuseră fluviul și începuseră jefuirea Pannoniei. Până la sosirea împăratului cu ajutoare, se luară măsuri ca vitele și bucatele să fie toate retrase în castrele și orașele fortificate. Undeva în Pannonia, Aurelianus dădu o bătălie înverșunată cu acești barbari, învinși de el cu destulă greutate, fiindcă erau foarte numeroși. O solie barbară îi solicită încheierea ostilităților. Fu consultată armata în privința răspunsului și ea se pronunță pentru pace. Se încheie o alianță cu barbarii. Dintre vandali, Aurelianus încorporă 2.000 de călăreți în armata romană ca mercenari.

Pe când vandalii și iazigii se retrăgeau la ei acasă, iutungii năvăliră pentru a doua oară asupra Italiei. Împrejurimile orașului Mediolanum suferiră devastări înspăimântătoare (toamna anului 270). De la Dunăre, prin Aquileia, Aurelianus porni asupra lor și le blocă retragerea între Pad și Alpi. El își concentrează forțele lângă Placentia (actualul oraș Piacenza), de unde îi somă să se supună.

Romanii făcură însă marea greșală că se încrezură în supunerea lor formală. Noaptea, iutungii se regrupară într-o pădure din apropierea taberei romane, pentru ca în zori să se repeadă asupra trupelor ce se odihneau. Lângă Placentia, Aurelianus a suferit o mare înfrângere; a pierdut trupe de elită și a dat posibilitate barbarilor să răspândească teroarea până la Roma, unde izbucniră imediat mișcări împotriva împăratului. Din ordinul său fură consultate cărțile sibiline, care dispuseră pentru ziua de 11 ianuarie 271 sacrificii și purificări. Îmbățați de victoria lor la Placentia, barbarii nu mai acționară în comun și se răspândiră în cete, pentru a jefui nordul și centrul Italiei. După ce-și regrupă forțele, Aurelianus lichidă rând pe rând pe jefuitori și alungă spre Dunăre ultimele lor cete.

Odată încheiat acest dificil război cu iutungii, Aurelianus se îndreptă furios spre Roma, pentru a pedepsi acțiunile partidei senatoriale și răscoala monetarilor (vezi mai jos). Fără milă ucise pe șefii opoziției din senat și înecă în sânge mișcarea lucrătorilor monetari falsificatori. Mulți nobili senatori căzură, vinovați sau nevinovați.

Dar odată cu aceasta, Aurelianus realizase o parte importantă a marelui său program: securitatea pe frontierele Rinului și Dunării și ordinea internă. Sângeroasa lui sabie era respectată la Roma și pe frontierele celor două fluvii, până adânc în lumea neamurilor germanice și sarmatice. Urma să îndeplinească cea de-a doua etapă și cea mai importantă: refacerea unității teritoriale a Imperiului roman sfărtecat în Apus și în Răsărit.

PIERDEREA DACIEI

La frontiera dunăreană exista o provincie greu de apărat din cauza intrândului pe care-l făcea, întocmai ca un bastion, în lumea barbară de dincolo de fluviu. De două decenii ea primise multe lovituri din partea invaziilor barbare, o parte din teritoriul

ei ieșise vremelnic de sub controlul roman, iar menținerea provinciei în cadrul fruntariilor romane cerea multe armate, acum prea necesare în alte părți. Aceasta era provincia Dacia, pe care Aurelianus s-a hotărât să o părăsească în anul 271, numai ca să scurteze frontul defensiv de la Dunărea de Jos. Pe de o parte, el urmărea reintegrarea în trupul imperiului a unor regiuni pierdute, iar pe de altă parte, ordona asemenea amputări teritoriale, care, deși erau destul de dureroase pentru economia și prestigiul Romei, constituiau sacrificii necesare pentru apărarea generală a imperiului. Discuțiile asupra problemei lichidării stăpânirii romane din Dacia, iscate acum un veac, nu sunt încheiate nici azi. Există încă multe controverse asupra datei și condițiilor în care s-a realizat această evacuare nord-dunăreană, controverse provocate în special de adversarii continuității poporului român în Dacia. Șovinismul și tendențiozitatea unor istorici moderni sunt, în mare parte, înlăturate de unele descoperiri arheologice realizate în ultimii ani.

Toate izvoarele antice care vorbesc de această părăsire au fost redactate târziu (secolele IV-VI e.n.), s-au copiat unul pe altul și susțin două păreri deosebite. Pierderea Daciei sub Gallienus este menționată de istoricii Sextus Aurelius Victor, Eutropius, Rufius Festus, Orosius și Iordanes, la care felul de a se exprima indică nu numai un izvor comun de documentare, ci și copierea unuia de la altul. Același eveniment este pus încă o dată pe seama lui Aurelianus de către Eutropius, Rufius Festus și Iordanes, iar *Historia Augusta (Vita Aureliani)* atribuie această retragere numai lui Aurelianus.

Contradicția între cele două grupe de știri, deși încă nerezolvată satisfăcător, ar putea găsi o soluție ipotetică. În ultima parte a domniei lui Gallienus, unele părți răsăritene ale Daciei (estul Transilvaniei și Oltenia dintre Jiu și Olt) au scăpat de sub controlul roman, prin stabilirea în aceste locuri a unor grupuri de invadatori. La această stare de lucruri a trebuit să consimtă Gallienus, așa cum a făcut-o și în alte părți ale imperiului, din cauza situației grave interne și externe. Natural, din asemenea (în)uturi armata, administrația civilă și oamenii bogați se retrăgeau.

Desigur această situație constituia un provizorat, dar din ea a rezultat eroarea făcută de unii istorici antici de a considera pierderea întregii Dacii sub Gallienus. Descoperirile arheologice (monede, inscripții, restaurări de castre și temple etc.) sprijină teoria prezenței stăpânirii romane sub Gallienus pe cea mai mare și mai importantă parte a Daciei romane.

După cum am arătat, Aurelianus s-a afirmat ca un energic restaurator al Imperiului roman. Opera de restaurare a Daciei în vechile ei hotare a realizat-o din primul an de domnie. În 271, el a obținut o victorie strălucită împotriva goșilor, al căror rege, Cannabaudes (Cannubas), a fost ucis împreună cu 5.000 de barbari. Invadatorii au fost bătuți și urmăriți și dincolo de Dunăre. Prin această izbândă, el a restabilit Dacia romană în vechile hotare și a putut duce tratative cu goșii ca învingător.

Este interesant de subliniat că niciun izvor antic nu menționează în ultimii ani de viață romană ai provinciei atacuri asupra ei și nicio situație critică în interior. Se amintește numai de invazii succesive și dezastruoase asupra regiunilor de la Dunăre, ruinate și pustiite de barbari. Aceasta îl determina pe istoricul Eutropius și pe biograful Vopiscus (*Vita Aureliani*, 39) să scrie: „Văzând că Illyricum e pustiit și Moesia ruinată, pierzând nădejdea de a le mai păstra, a părăsit provincia Dacia întemeiată de Traian dincolo de Dunăre, retrăgând armata și pe provinciali, iar populația adusă de acolo a așezat-o în Moesia și a numit-o Dacia sa, care acum despărțea cele două Moesii”.

Dacia nu a fost deci părăsită în urma unui dezastru militar pe teritoriul ei, ci dintr-o necesitate strategică, spre a se găsi o frontieră de apărare mai bună în acele părți, adică linia Dunării. În atare atmosferă, evacuarea armatei, a administrației civile și a celor înstăriți s-a organizat în bune condiții, iar Aurelianus putea impune și alte obligații noilor stăpânitori ai Daciei, privind populația rămasă pe loc, precum și unele măsuri defensive la Dunăre. Pe baza ultimelor descoperiri și cercetări arheologice se dovedește că sub Aurelianus nu se mai poate vorbi de o evacuare integrală a Daciei romane.

Pe malul bănățean al Dunării, la Pojejena și Dierna (Orșova) și

pe cel oltean, la Drobeta-Turnu Severin, Desa (Dolj) și Sucidava (Celei-Olt) se constată după monede, ceramică și ștampilele militare de pe cărămizi că Aurelianus a păstrat în stăpânirea Imperiului puternice capete de pod fortificate, sub al căror control intrau zone teritoriale adânci din sudul Daciei. Legiunea V Macedonica se transferase de la Potaissa la Oescus, pe malul drept al Dunării (Ghigghi, în Bulgaria), dar două cohorte ale ei, a treia și a patra, au rămas în garnizoană la Sucidava. La fel Legiunea XIII Gemina, mutată de la Apulum la Ratiaria (Arcer, în Bulgaria), își avea detașamente de pază la Dierna, Drobeta și Desa. Nu știm cât de întinsă s-a menținut această zonă de stăpânire romană, până în momentul lărgirii ei spre nord de către Constantin I. Romanii erau interesați în a menține exploatarea grânelor din câmpia olteană și de a-și asigura libertatea navigației pe Dunăre.

La sud de Dunăre, exact în fața actualei Oltenii, Aurelianus a creat două noi provincii: Dacia Ripensis, pe lângă fluviu, cu capitala la Ratiaria, și Dacia Mediterranea, cu capitala la Serdica (Sofia). Este interesant de remarcat că denumirea latină Ripensis apare ca echivalentul dacicului Malvensis, deci a fostei provincii din fața ei, acum părăsită (Oltenia). Latinescul ripa (mal, râpă) corespunde dacicului mal, în românește mal.

Populației evacuate din Dacia la 271, izvoarele literare amintite îi acordă felurite denumiri: romanii (la Rufius Festus și Eutropius), armata și provincialii (în *Historia Augusta*), legiunile (la Iordanes). Niciieri nu se amintește de o retragere totală a populației romane din Dacia Traiană, fapt de altfel imposibil la acea dată. Înființarea celor două Dacii de la sudul Dunării urmărea un scop propagandistic, ca numele provinciei părăsite să nu dispară din lista administrativă a imperiului. Dacă s-ar fi evacuat atunci întreaga populație romană de la nordul Dunării, adică cel puțin o jumătate de milion de oameni, evenimentul ar fi fost prea însemnat ca să nu fie menționat de aceste izvoare scrise, și apoi ca el să nu ne fi lăsat niciun ecou epigrafic și arheologic. Populația nevoiașă nu avea niciun interes să părăsească o regiune bogată pentru una săracă și să plece în necunoscut la sudul Dunării, în spate cu aceleași împilări fiscale și exploatare de tot